

A Hírlaptár raktári helyzete az új épület berendezésének perspektívájában

NAGYDIÓSI GÉZÁNÉ

Az Országos Széchényi Könyvtár életének jelentős állomásához érkezett azzal, hogy államunk áldozatkészségéből új otthont kap a helyreállítandó Vár épületének nyugati szárnyában. Ezzel az örvendetes eseménnyel, reméljük, lezárul az OSzK-nak az a korszaka, amelyet a helyért folytatott nehéz és sokszor reménytelen küzdelem jellemezett és magvalósíthatunk sok olyan tervet, amire eddigi helyzetünkben nem is gondolhattunk.

Ez az esemény azonban súlyos felelősséget és egész sereg gondot is hoz magával. A felelősség abból adódik, hogy a költözés és újrendezkedés minden intézmény életében döntő jelentőségű és évtizedekre meghatározhatja annak életét, — különösen áll ez egy olyan könyvtárra, amelynek anyaga annyira nagytömegű és sokrétű, mint az OSzK-é. Ennek tudatában hosszú ideje folyik az adatgyűjtés, a külföldi megoldások tanulmányozása, a tervezés és tárgyalás, hogy a könyvtár költöztetése és átrendezése fellendülést, virágzást és gazdagodást hozhasson magával.

Éppen ezért hasznosnak ígérkezik az OSzK egyik igen jelentős és rendkívül értékes anyagának: a hírlap- és folyóiratgyűjteménynek költöztetésére és elhelyezésére vonatkozó elképzeléseket, adottságokat és terveket, érveket és aggodalmakat a lehetőséghez képest összefoglalni abban a reményben, hogy a leghelyesebb út megtalálása ezzel megkönnyíthető. A hírlapanyag raktározása ugyanis a könyvek raktározásával szemben bizonyos — az anyag természetéből és eltérő feldolgozásából adódó — specialitást mutat. A külföldi példák is szegényebbek ezen a téren, mert bár folyóiratgyűjteménye majdnem minden nagyobb könyvtárnak van, hírlapgyűjteménye még a nagykönyvtárak közül is kevésnek; ilyen megközelítően teljes gyűjteménye pedig a külföldi nemzeti könyvtáraknak is alig. Cseppet sem felesleges tehát a gyűjtemény problémáinak külön figyelembevétele és végiggondolása.

A Hírlaptár kialakulása

A könyvkultúra fejlődéstörténetében egyre jelentősebb szerepet játszanak a periodikák. A XX. században mozgalmak indultak a régebbi újságszámok felkutatására, gyűjtésükre, így pl. az 1910 körül Martin Spahn, Max Weber által indított mozgalom. Több kitűnő tudós, kutató, államférfi kritikai állásfoglalása pedig — mint pl. *Hatin* Franciaországban, *Mott* és *Salmon* az Egyesült Államokban, *Fattorello* Olaszországban, *Dovijat* és *d'Estier* Németországban — külön

tudományos hírlapintézet alapítására vezetett. *Hatín* már 1864-ben kiadta az első nagy nemzeti hírlap-bibliográfiát.

Az OSzK hírlap- és folyóiratállománya 1802-től kezdve gyarapszik a helytartótanács rendelkezése, majd az 1848. XVIII. t. c. határozata folytán. Ez a sajtószabadságot első ízben kimondó magyar törvény ugyanis már gondoskodott kötelespéldányok beszolgáltatásáról. A *Szinnyei* József kezdeményezésére szervezett hírlapgyűjtemény — az 1884-ben alakult „Országos Hírlapkönyvtár” — 1888-ban beolvadt a Széchényi Könyvtárba és annak egyik osztálya lett. A külön hírlaptári munka: rendezés — eleinte nyelvek szerinti csoportosításban és betűrendben —, a folyamatos gyűjtés, a kiegészítés, a különleges igényeknek megfelelő raktározás ettől kezdve folyik. A rendkívüli méretekben növekvő anyag többször kiszorult bérelt helyiségekbe, amíg az 1927-ben megépült 654 m² rakterületű *Schlick—Vajda* rendszerű háromszintes „vasterem” (beépített acélszerkezetű állványokkal és huzalhálóbetétes üveglemez-födémrel) egyesítette az anyagot. De az átmeneti javulást ismét az anyag ide-oda költöztetése és ideiglenes raktározása követte, melyet a második vasterem (az előzőhöz hasonló, de a födémek itt üvegbeton-lemezből vannak), az úgynevezett „kisvasterem” megépítése enyhített. Ebben a két raktárteremben van elhelyezve a jelenlegi Hírlaptár anyagának majdnem fele polcfolyóméterben számítva, súlyban azonban lényegesen több, mert az itt elhelyezett anyag nagyrésze újság, kettedrét és nagykettedrét formátumban. Ezenkívül van hírlapanyag: a hírlaptári bejárati folyosó két magas szintjén (faállványokon), a ruhatári folyosó felső szintjén a Kézirattárig (ugyancsak faállványokon), az V. és VI. számú karzatos teremben körül a falak mellett és a hírlaptári olvasóteremben, főleg a karzaton (ugyancsak fapalcokon), a ruhatár fölött 1960-ban épült kisméretű vasterem két szintjén, és a hírlaptári olvasóterem melletti könyvraktári vasterem földszintjén. Terjedelme mintegy 5400 polcfolyóméter. (Segédkönyvtári anyag nélkül.) Ez a felsorolás hozzávetőleg érzékelteti azokat a nehézségeket, amelyekkel a Hírlaptárban a raktározás területén meg kell küzdeni.

A Hírlaptár gyűjtőköre

A Hírlaptár az OSzK-nak nagyságban második különgyűjteménye, — teljeségében majdnem egyedülálló a világon. Anyagán érezhető nyomokat hagyott a periodikák kiadásának és terjesztésének tervszerű vagy nem tervszerű fejlődése, szervezése, a társadalmi átalakulások, a nyomdák és papírgyárak technikája, nyersanyaga és üzleti szelleme, a kötelespéldányrendeletek végrehajtásának szorgalmazása, a periodikák számának növekedése illetve csökkenése, cserekapcsolataink stb.

A periodikák gyűjtése és megőrzése — mint maradandó tanúságtétele az emberi akaraterőnek — ma már nem lehet vitatott, különösen nem egy nemzeti könyvtárban. A gyűjtemény relatív teljessége, mennyisége, értékbeli súlya (nagy-részük unicum) pedig döntően hatnak a Hírlaptár funkciójára és megjelölik helyét az OSzK egészében.

Id. *Szinnyei* József minden magyar hírlapot gyűjtött. Magyar periodika alatt minden az akkori Magyarország területén megjelent időszakos sajtóterméket értettek, a kötelespéldány beszolgáltatás is ebbe az irányba hatott. A második

világháború után ez a gyűjtőkör az új határokon belülré szűkült. (Határokon kívüliekből csak a magyar nyelvűekre korlátozódott.) Elvileg jelenleg is ez adja a gyűjtés gerincét. A második világháború után az egyes megszüntetett könyvtárak történelmileg jelentős anyagával is duzzadt a Hírlaptár állománya. Jelenleg az OSzK Gyűjtőköri Utasításának megfelelően a Hírlaptár a Magyarországon megjelent periodikákon kívül gyűjti a finn-ugor népek és nyelvek periodikáit, a szomszédos országok (Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia, Ausztria, Csehszlovákia és Lengyelország) népére, földjére, kultúrájára vonatkozó periodikákat, különös tekintettel magyar kapcsolataikra, Olaszország, Németország és a Balkán félsziget többi országai periodikáit pedig a történeti érintkezés vonatkozásaiban, s végül a sajtótörténeti jelentőségűeket.

A periodika fogalmát a legtagabban értelmezik, tehát ide tartoznak a hírlapokon és folyóiratokon kívül a nem folyóiratjellegű periodikák (évkönyvek, rész cím nélküli sorozatok) és a periodikus bibliográfiák is. Ha valamely periodika indulásakor magyar területen jelent meg, de később megjelenési helye más ország területéhez tartozott, általában, ha fennállásának bármely szakaszán a magyar határokon belül jelent meg, teljes egészében, tehát összes évfolyamaival, kötetivel és részeivel együtt a gyűjtőkörbe tartozónak tekintendő.

Ma már a hírlapgyűjtés és a hírlapkönyvtárak nemzetközi helyzetét ismerve, — lehetőleg a teljes gyűjtemény eszményét kell megközelítenünk és a dokumentáció iránti igényt szükségszerűen a legmesszebbmenően növelnünk.

A változó, de minden időben széles gyűjtőkör magyarázza a Hírlaptár anyagának rohamos növekedését és indokolja az anyag feldolgozásában, kezelésében jelentkező eltéréseket is.

Az állomány

Az anyagot elvileg egyetlen számrendben numerus kurrens szerint rendezték, azonban a folyamatos számsorrenden kívül raktározási, származási, politikai vagy egyéb okból egyes anyagrészek az 1—120 000-ig terjedő számsorrend külön területét foglalják el, így pl. a jelenlegi kurrens a 40 000—50 000 között kap számot, de e fölött is vannak lefoglalt számsorok. Az archivális anyag pedig — megkülönböztetésül az azonos számú használatitól — 500 000-en felüli számsorban kapja ugyanazt a számot. (Pl. ha valamelyik lap használati példánya 40 115, akkor archivális példánya 540 115.)

A periodikákat nagyság szerint négy méretbe csoportosítjuk: nyolcadrét (25 cm-ig), negyedré (26—35 cm), kettedrét (36—50 cm), nagykettedrét (50 cm-en felül). A mérésnél mindig a lap magassága az irányadó; a méretek jelölése: 8r, 4r, 2r, n2r. A gyakorlatban ez a valamely formátumba való behelyezés nem jelenti azt, hogy ugyanaz a cím végig első formátuma mellett marad. Egyáltalában nem ritka ugyanannál a címnél 4—5 cm-es eltérés az egyes évfolyamok között vagy akár egyetlen éven belül. Pl. az *Erdélyi Híradó* élete folyamán 15 cm-es nagyság-beli változást mutat, a *Pressburger Zeitung* 8r nagysággal indult, azután 4r lett és utolsó éveiben 2r. Vagy a *Pesti Napló* alakja n2r-ből 2r-be ment át, és sorolhatnánk így tovább. Ilyen változások előfordultak a közelmúltban is, pl. a *Szabad Nép* közismert nagyság-beli változása 1952. aug. 20-tól (2r-ből n2r, 12 cm-rel nagyobb lett).

1961 tavaszán végzett felmérés szerint az állományból:

8r =	1510 folyóméter	(29,26%)
4r =	1520 folyóméter	(29,45%)
2r =	1785 folyóméter	(34,6%)
n2r =	345 folyóméter	(6,69%)

Ez az összesen 5,160 polcfolyóméter nem foglalja magában az évi kurrens anyagot, amely mintegy 240 fm-re tehető, de amelynek formátum szerinti megoszlását ugyanilyen százalékarányban vehetjük (pontos felmérésük különböző elhelyezésük miatt nem volt lehetséges).

A költözködés szempontjából jelentőséggel bír — ezért meg kell említenünk —, hogy ez a sokfelé osztott anyag zsúfoltan, helyenként a polcokon többsorososan, vagy éppen halmozva van a raktártérben. Az állványokon belül a nagyobb méretűek lehetőleg az alsó (szélesebb) polcokon, a kisebb méretűek a felsőbb polcokon nyertek elhelyezést. A nehézségeket fokozza az, hogy még az új épületbe költözés előtt a két vasteremből túlterhelés miatt el kell vinnünk más épületbe kb. 500 fm-t, ezenkívül az évenkénti gyarapodásra is helyet kell teremteni. A költözködés idejére tehát a jelenleginél is bonyolultabb raktári helyzettel kell számolnunk.

Távlati raktárigény

A költözés idején mennyiségben és súlyban hatalmas állományt kell különböző helyekről összehordanunk, átköltöztetnünk és új otthonában elrendezni. Távlati terveinkben azonban a fentemlített mennyiségnél lényegesen nagyobb kell számolnunk. Az új raktárakban pedig további, legkevesebb 15—20 évre kell helyet kapnunk.

Hogy mekkora lesz a jövőben a gyarapodás, arra csak következtetni tudunk. Általános felfogás az, hogy 15—20 évenként az állomány megkétszereződik. (Sebestyén Géza is erre a megállapításra jut. I. Magy. Könyvszle. 1960. 2. sz. 101. l.) Pascsenko szerint az évi állománygyarapodás (könyvben!): egymillió egységnél kisebb könyvtárakban kb az összállomány 5%-a, nagyobb könyvtáraknál 4—3%. Periodikákra vonatkoztatva is megfelelnek számításaink a nemzetközi tapasztalatnak, ezt igazolja az alábbi felmérés:

A Hírlaptár évi gyarapodása kurrensben kb. 4000 kötet, nem kurrensben kb 2000—3000 kötet, összesen 6000—7000 kötet. Egy méteres szabványpolcon átlagban 20 kötet periodika helyezhető el, tehát az évi összes gyarapodás (kurrens és nem kurrens együtt) 300—350 polcfolyóméter. Ez 20 évre számolva 6000—7000 folyóméter, ami a jelenlegi 5400 polcfolyóméteres állományunknak és a beköltözésig történő gyarapodásnak kétszeresét jelenti.

Ezek a feltevések azonban még nélkülöznek egy megfontolást, azt ti., hogy a periodikák jelentősége és ennek megfelelően mennyisége állandóan növekszik. Erre mutat rá Kovács Máté *A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmus kezdeti szakaszában* c. cikkében. A periodikák tudományos jelentősége is egyre nő. A helytörténetírók anyaguk legnagyobb részét a hírlapokból és folyóiratokból bányásszák. Ezek a társadalomtudomány, közgazdaságtudomány, az irodalomkutatás, amellet minden bibliográfiai munka legfontosabb forrásai is. De jelen-

tőségük a történetírók szempontjából is fokozódik. Mint kutatási és forrás-
anyagoknak egyre növekvő jelentősége van a kutatási távlati tudományos terv
legújabbkori történelmi, irodalom- és tudománytörténeti témáiban is. Tudomásul
kell vennünk és számolnunk tehát azzal, hogy a periodikák majd nagyobb men-
nyiségben gyarapítják az állományt, mint eddig, és a 20 évre feltételezett 6000—
7000 folyóméteres növekedés esetleg könnyen 8000—10 000-re duzzadhat. Az új
elhelyezésben, 20 év gyarapodását véve figyelembe, 14 000—17 000 poleméter-
nyi raktárigény merül fel. Meg kell jegyeznünk, hogy itt csupán azzal az állo-
mánnyal számolunk, amely a Hírlaptár jelenlegi rendszerében van elhelyezve,
tehát tervezéseink nem vonatkoznak a periodikus bibliográfiákra és a nem folyó-
irat jellegű periodikákra.

Raktározási rendszer

A periodikák hatalmas tömegének új otthonában való elrendezése szükség-
szerűen felveti azt az elsődleges kérdést, hogy milyen rendszer mutatkozik leg-
célszerűbbnek a raktározásra. Szembe kell néznünk ugyanis azzal a sajnálatos
igazsággal, hogy a jelenlegi raktározási és elrendezési rendszernek funkcióbeli
szerepe nincs, csupán tárolja az anyagot, a vele való kapcsolat csak a személy-
zetet át a kiszolgálás keretében áll fenn és nem nyújt lehetőséget a kutatónak
közvetlenebb kapcsolat megteremtésére. Mennyivel közelebb kerülhet pl. a kutató
egy olyan könyvtár kincseihez, amelyik akár időrendben, akár szakok vagy
nyelvek szerint, akár földrajzi elkülönítés, vagy más szempont szerint foglalja
össze anyagát! A méret szerinti elrendezésnél viszont csupán a katalógusokon
keresztül férkőzhet hozzá; a raktár tehát ahelyett hogy segítené munkáját, inkább
egy hegyhez hasonlít, melyből fáradságos munkával kell kibányászni a nemes
ércet.

Ez a felismerés többször jelentkezik a könyvtártudomány irodalmában.
A Bibliotekar²-ban is többször folyt vita erről a kérdésről. (1956. 6. sz., 1957.
2. sz.) Ezeket a vitákat mérlegelve, egybevetve a gyakorlati tapasztalattal,
és főleg számításba véve a nagykönyvtárak mennyiségi növekedését, az a véle-
mény alakult ki, hogy a raktár funkcióbeli szerepét sajnos fel kell áldozni a gazda-
ságosság és jobb kihasználás érdekében, és mindenféle térvesztesség — mind
horizontális, mind vertikális — megszüntetésére kell törekedni. (l. még *Sebestyén*
Géza A könyvtári munka. A raktári rend c. cikkét.) Vigasztal meg kell említenünk,
hogy a milliós vagy többmilliós nagykönyvtárak mind kénytelenek erre a zárt-
soros elrendezésre áttérni.

A hírlaptári raktár új elhelyezésében tehát szükségszerűen a jelenlegi rend-
szer elvi alapjai fognak érvényesülni. Az eddigi tapasztalatokat azonban érté-
kesítenünk kell. Ezeket röviden a következőkben foglalhatjuk össze:

a) Nem váltak be a csak létrával elérhető magas állványok, a többemeletes
és csigalépcsővel összekötött liftnélküli szintek.

b) Indokolatlan a vasállványok alsó polcának vagy polcainak kiszélesítése.
Az elgondolás valószínűleg az volt, hogy a legnagyobb méretű köteteket itt
tárolják. A gyakorlatban azonban nem vált be, hogy csak az alsó polcokon
helyezzük el a nagy köteteket, mert részben sokkal több ilyen kötet van, mint
amennyi az alsó polcokon elférne, részben pedig a raktározást tenné bonyolulttá,
ha bizonyos anyagot csak a legalsó polcokon helyezhetnénk el. Igaz ugyan, hogy

a legalsó polcok szélesebb volta a közlekedést lényegesen nem akadályozza, de mindenképpen tévesztetést eredményez.

c) Ha a polcok végig egyenlő szélességűek, csökkenteni lehet az állványok közötti távolságot (az úgynevezett tengelytávolságot). Vastermeinkben ugyanis 90, illetve 97 cm széles tér (utca) van a polcok belső széle között.

d) Az egyes polcvégek (támasztók) (most 17 cm) a középmeretű köteteket csak félmagasságban, a nagyobbakat csak egyharmadában támasztják meg, ami miatt a kötet felső része támasz hiányában elhajlik, kifordul, deformálódik. A polcvégek felmagasítása tehát feltétlenül szükséges legalább a kötet két-harmadáig.

e) Az egyelőre még meg nem telt polcokon biztosítani kellene a kötetek megtámasztását valamilyen támasztóval, amely az állományt kíméli. (Leghelyesebbnek látszik a polc lapjára tehető és csúsztatható derékszögben hajlított vaslemez.) Ugyanezt a támasztót kellene alkalmazni akkor is, ha a teljes sorból több kötetet emelünk ki. Így a kötetek egymásra borulását és rongálódását megakadályozhatnánk.

f) Egy fő utca (a könyvkocsival járható szélesebb út) elegendő az állványok között; felesleges az állványokat körüljárhatóvá tevő második fútca.

Az állványzat

Az állványrendszer kiválasztásánál kerülünk szembe azzal a problémával amit általában „tömör raktározásnak” nevezünk. Ez a raktározási forma költséges volta miatt olyankor kerül általában előtérbe, amikor a raktártér bővítése építéssel vagy más módon meg nem oldható. A tömör raktározás kérdése jelen helyzetünkben nem aktuális, de a Hírlaptár további fejlődésével kapcsolatban érdemes megfontolni, és már az új épület berendezésekor figyelembe venni az erre vonatkozó szempontokat. Ezért erre — a későbbi perspektívák tárgyalásakor — még visszatérünk.

A fém könyvtári állványok szabványosak (1 m-es polcok, 210—230 cm magas állványok), szerkezeti részleteikkel nem érdemes foglalkozni. Azonban a polcszélesség, a tengelytávolság tekintetében a hírlaptári állomány különleges követelményeket támaszt. Az állványok között nagyobb utcaszélesség szükséges ugyanis a nagykettedrét kötetek raktározásánál, ugyanitt a polcszélességnek is legalább 50 cm-nek kell lenni. Viszont nyolcadrétnél felesleges fényezés lenne ugyanolyan tengelytávolság, ezen felül itt a polcszélességnek is elegendő a 21—22 cm. Ez a kétszer kb 30 cm-es differencia a jobb térkihasználás szempontjából rendkívül fontos.

Itt jutottunk el az egyik legégetőbb problémához: minden más szempont figyelembe vétele nélkül nem kellene-e kizárólag a formátum szerint csoportosítani az állományt? Ez annál fontosabb kérdés, mert megvalósítása az egész állomány átdolgozását vonná maga után.

Az állomány formátum szerinti átdolgozása többféleképpen valósítható meg:

1. A jelenlegi számsor elvetésével minden formátumnak egy bizonyos számcsoporthoz jelölnék ki (pl. a 2r 1—10 000, a 2r 20 000—50 000 stb.). E számcsoporthoz belül a teljes állományt numerus currens szerint átrendeznék. Ez kétségtelenül nagyon munkaigényes lenne. Hogy némileg is reális képet nyerjünk

ennek kihatásairól, idézzük *Csüry István* számításait (*Magy. Könyvszle* 1956. 1. sz.), melyeket nem teljesen a mienkével azonos, de bizonyos tekintetben hasonló munkálatok elvégzésére adott. Szerinte kb 200 kötet kiiktatása az állományból és a katalógusokból 6—7 napi teljes munka, munkabérben 250—300 forint. A Hírlaptár kb. 150 000 kötetét 5250 munkanap alatt lehetne ezek szerint átdolgozni (a kötetek átszámozása, naplók, katalógusok javítása stb.), ami kb 20 embernek több mint egy évi állandó munkája. De ez csak elméleti számítás, gyakorlatban az egész anyagot az új számsor szerint össze is kellene rakni. Erre a Hírlaptár jelenlegi szűk raktártere és az állomány szétszórtsága lehetőséget nem ad.

2. Nem a teljes állományt számoznánk át, csupán azokat a címeket, amelyek mérete túlságosan eltér a környezetétől (pl. a negyedrétből kiemelkedő kettéréteket stb.). Ez az eljárás szintén jelentős időt venne igénybe és nem állana arányban az elérhető eredménnyel. Ezenfelül a jelenlegi számsor-rendszer bonyolultabb lenne és ismét meg kellene bontani és mozgatni a teljes állományt, ami a mostani raktári viszonyok közt megoldhatatlan.

3. Megtartva a mostani számszert, csupán egy jellel különböztetnénk meg egymástól a formátum-csoportokat. Erre legalkalmasabbnak látszanak az A, B, C, D jelzések a 2r, a 2r, a 4r és a 8r megjelölésére. De lehetne alkalmazni külön címkét, esetleg négyféle színben, hogy még szembetűnőbb legyen a megkülönböztetés. (Előre elkészített, nyomtatott címkékkel dolgoznánk.) A formátum-jelölést keresztül kell vezetni a köteteken kívül a naplókon, és katalóguscédulákon is. Az anyag a helyén maradhatna, ez az egyetlen előnye az előző lehetőségekkel szemben, mert a változtatásokkal járó munkálatokat itt is ugyanúgy el kellene végezni, mint a két fentebbi megoldásnál.

4. A legkönnyebben járható útnak az látszik, hogy majd a költözködéskor osztályozzuk nagyság szerint az állományt és az új elhelyezés alkalmával végezzük el a szükséges átjelöléseket.

5. Volna még egy lehetőség, az ti. hogy csupán a költözködés után állományba kerülő anyagot raktározzuk formátum szerint, a korábbi maradjon tovább jelenlegi rendszerében. Ennek a megoldásnak több szembetűnő hátránya van: a) a régi rendszert tartósítaná, hiszen nem remélhető, hogy a költözködés jó alkalmát elmulasztva a közeljövőben felszámoljuk ezt a terhes örökséget de b) az átrendezésnek az állványzat módosításával is kellene járnia, mert a rég, rendszerhez más állványok kellene és c) a későbbi áttérést a már formátumi szerint rendezett anyag újabb átcsoportosításával lehetne csak megvalósítani, vagy pedig külön kellene kezelni ezt az anyagot beláthatatlan ideig.

A négyféle formátum szerinti raktározásra való áttérés mindenképpen nagy áldozatokkal jár. Vajon érdemes-e ezt meghoznunk? Milyen előnyökkel járna az állomány elhelyezésének ez a módja?

Hozzávetőleges számítás szerint a nagy 2 rétből a normál állványra 3 polcsor helyezhető, a 2 rétből 4 sor, a 4 rétből 5 sor és a 8 rétből 6 polcsor. Ha az első kettő keveredik, akkor 4 sor helyett csak 3-at használhatunk fel, egy sor elvész. Ugyanez a helyzet a többi formátumnál is. Átlagosan ez 20% veszteséget eredményez. Ez a veszteség azonban nem mindenütt jelentkezik, hanem csak ott, ahol a méretek váltakoznak. A Hírlaptárban a különböző formátumok keveredése a felmérések szerint 10% valószínűségű, az anyag 10%-ánál jelentkezne tehát 20% veszteség, ami 5400 polcfolyómétert kitevő raktárban 108 fm elvesztését

jelentené. Csak ezért nem volna érdemes ilyen átrendezést végrehajtani. Ezenfelül azonban még egy helyen jelentkezik jóval nagyobb veszteség. — A különböző nagyságcsoportoknak különböző szélességű polc szükséges. Jelenleg 21, 31 és 41 cm-es széles szabványpolcokat készítenek. A Hírlaptárban még 51 cm-es polc is szükséges a nagykettedrét-mérethez. Ha nem teszünk különbséget az állványok között olyan szempontból, hogy milyen formátumú anyagot helyezünk el rajta, akkor az állványok tengelytávolságát olyan nagyra kell venni, hogy minden nagysághoz felhasználhatók legyenek. Az állványok tengelytávolságát két tényező befolyásolja: 1. a polcszélesség, 2. a szembenlevő polcok belső széle közötti üres térség („utcaszélesség”), amelynek legalább akkorának kell lenni, hogy az állványról a kötet könnyen leemelhető és visszaosztható legyen. Ez a helyszükséglet (az „utcaszélesség”) a legtakarékosabb megoldásnál 60—80 cm között változik, az eltérés tehát 20 cm, amihez hozzá kell venni a polcszélességek között jelentkező differenciát: az 51 cm-es polcnál a 21 cm-essel szemben ez 30 cm, de a 41 cm-es és a 21 cm-es között is legalább 20 cm. A különbség azonban kétszeresen jelentkezik, mert a duplasoros állványokon az utca mindkét oldalán van egy-egy polcsor. Így legalább 40 cm a különbség, ami a korábbi 20 cm-rel együtt már 60 cm eltérést mutat. Ennyivel különbözik az állványok tengelytávolsága aszerint, hogy minden állványt egy bizonyos egyenletes középtávolságra veszünk-e (ez a Hírlaptárban a kettedréthez való távolság), vagy pedig alkalmazkodunk az anyag formátumához, és a nyolcadrét anyag állványsorait jóval közelebb hozzuk egymáshoz. Ez az eltérés már jelentős, mert tekintélyes helymegtakarítást eredményezhet. (A kettedrétnak pl. $80 + 2 \times 41 = 162$ cm-es tengelytávolság felel meg, a nyolcadrétnek elég $60 + 2 \times 21 = 102$ cm. A helymegtakarítás kb. 20%.)

Az egy címen belüli formaváltozás miatt a címet természetesen nem választanánk szét, hanem elhelyezése a saját legnagyobb mérete szerint történnék. Helytelen volna ugyanis, hogy egy cím folyamatos évfolyamait két vagy több helyről kellene összehordani a raktári munkaerőknek, hogy a kutatóhoz eljuttassák. (Egy helyen található meg a Lenin Könyvtárban is pl. a *Gornüj Zsurnál*-nak 123 évre terjedő, több mint 20 polcot elfoglaló egész gyűjteménye.)

Helyszükséglet

Az eddigiekben többször használtuk a polcfolyóméter kifejezést. Szükséges annak megállapítása, hogy a hírlaptári polcfolyóméter helyigény szempontjából nem azonos a könyvtári hasonló fogalommal. A különbségtételt a hírlaptári nagyformátumú állomány indokolja. Egy nagykettedrét méret számára készített kettős állvány ugyanis két egyenkint 51 cm széles polcsort tartalmaz, ebből egy állványtagon 3 polc fér el egymás fölött a szabványos állványmagasságon, vagyis 6 polcsor jelent 6 polcfolyómétert, és ennek helyszükséglete 102×100 cm, hozzávetőleg 1 m^2 .

A kettedrét anyaghoz 41 cm polcszélesség elegendő, itt tehát a kettős polc 82 cm széles. A polcok is sűrűbben helyezhetők el, mégpedig 4 sorban. Összesen 8 fm helyszükséglete $82 \times 100 = 0,82 \text{ m}^2$. Hogy összehasonlítást is tehessünk, m^2 -re átszámítva ebből a méretből 10 fm igényel 1 m^2 -t.

A negyedréte alak polcszélessége már csak 31 cm, az állványon elhelyezhető sorok száma 5. 10 polcsor $0,6 \text{ m}^2$ -t kíván. A nyolcadrét formátumból ugyanezen

számítással 0,4 m² helyigénye van 12 polcfolyóméternek. A 0,6 m² és a 0,4 m² éppen 1 m²-t ad, amiben vegyesen 10 sor negyedrést és 12 sor nyolcadrést anyag fér el, összesen tehát 22 polcfolyóméter. Ez utóbbi két formátumot azért kezeljük együtt, mert a könyvtárakban ez a méret az általános, tehát általában ezzel a két nagysággal számolnak.

Összevetve a fentieket, a hírlaptári polcfolyóméterben együtt kell értenünk az 1 m²-t igénylő 6 sort kitevő nagykettedrést, a 10 fm-t adó kettedrést és a 22 fm-t kitevő nyolcad és negyedrést méretű anyagot.

Ezek a számok azonban természetesen nem a teljes raktárterületet mutatják. Nem lehetséges olyan raktár, ahol a polcok között valamilyen közlekedési lehetőség ne volna. Ezek a munkautak jelentős helyet igényelnek. A nyugati könyvtárakban 65%-ra veszik azt a területet, ami nincs állványokkal elfoglalva, a szovjet könyvtárakban 70%-ra. (Tehát az állványokra csak 35—30% jut.) Hazánkban a zsúfoltság ennél valamivel nagyobb. Pontos számítást tenni azért nem lehet, mert a raktárterület alakja erősen befolyásolja a munkautak nagyságát. Legideálisabb az a helyzet, ha egy középső út mindkét oldalán állnak az egyenlő hosszúságú állványok. Ez az eszményi megoldás azonban nem valószínűsíthető meg keskenyebb raktáraknál, vagy L, U stb. alakú helyiségekben. Tegyük fel, hogy a helykihasználást elég gazdaságosan tudjuk megoldani és egyharmad beépített területtel szemben csupán kétharmadot kell munkautakra igénybe venni. Ebben az esetben 6 fm nagykettedrést formátumú anyag helyigénye 3 raktárnegyzetméter, 10 fm kettedrést alakú anyagé ugyanennyi, míg a negyed- és nyolcadrést anyagból erre a területre 22 fm-t vehetünk.

Ezzel a megfontolással a Hírlaptár jelenlegi anyagának helyigénye

nagykettedréstből	(345 fm)	172,5 m ²
kettedréstből	(1785 fm)	535,5 m ²
negyed- és nyolcadréstből	(3030 fm)	414,— m ²

(Ellenőrzésül megemlítjük, hogy 1 m² területen általában 7 fm könyv elhelyezésével szoktak számolni. Ezt a kiindulási adatot más országok ismert tényadataiból veszik, így pl. a szovjet közlemények normatíváiból. Fenti számításunk szerint 3 m²-re 22 könyvfolyóméter esnék, ami csaknem teljesen egybevág a könyvraktározási tapasztalatokkal.)

Összegezve: a Hírlaptár teljes anyagának raktárigénye 1961-ben ezek szerint (figyelembe véve a mintegy 240 fm-t kitevő kurrens anyagot másféle, nem lemérhető tárolásban) kb. 1200 m²—1300 m². Az új Nemzeti Könyvtárunk viszonylatában a nagyobb számot kell alapul vennünk, tekintettel arra, hogy az ott megadott raktárterületek nemcsak hogy nem közelítik meg az ideális alapterületet, hanem töréseket, szűküléseket mutatnak.)

Még valamit az állványok súlyáról. Számításaink szerint egy kettős-állvány megrakva mintegy 800 kg/m², amiből a kötetsúlyra kb. 700 kg-ot veszünk. Ez a súly nem változik lényegesen, bármilyen méretű is az anyag.

Ha elvileg elfogadjuk a formátum szerinti raktározást, a raktárakat ennek megfelelően kell állványzattal ellátni. Az állványzatok lehetnek azonos szerkezetűek, de a polcok szélességének és az állványok tengelytávolságának a reákerülő anyag nagysága szerint változnia kell. Ez különös gondot nem okoz akkor, ha az épület olyan szerkezetű, hogy az állványok bárhol rögzíthetők. Ha azonban

az állvány-vasszerkezet több szinten azonos tengely-felhasználással van megalkotva, akkor már az építkezésnél figyelembe kell venni az állványzat tengely-távolságát, vagyis közvetve azt, hogy az illető raktárrészbe milyen méretű anyag kerül.

Perspektívikusan számítva a Hírlaptár helyigénye:

nagykettedrétre kb. 300 m² (jelenleg 172,5 m² helyet foglal el), (úgy véljük, hogy ez a nagyság előreláthatólag kevésbé lesz népszerű),

kettedrétre kb. 1300 m² (jelenleg 535,5 m²), (ebből az alakból erősebb mérvű szaporodás várható a napi és hetilapok számának növekedésével),

negyed- és nyolcadrétre kb. 1300 m² (jelenleg 414 m²) összesen 2900 m², hangsúlyozva itt is, hogy ez a minimális igény, legfeljebb a beköltözést követő 15 évig számolva és feltételezve, hogy az anyag növekedésének ütemében lényeges változás nem következik be.

Vízszintes tárolás

Nem hallgathatjuk el, hogy a hírlaptári raktározásban nem az a legmegfelelőbb mód, amivel eddig terveztünk. A nagy formátumú kötetek állított elhelyezése ugyanis közismerten nagyon rongálja az állományt. A rossz súlyelosztás következtében a belső rész könnyen kiszakad, polcrahelyezésnél súrlódik, szakad, nehéz kezelni. Még rosszabb a helyzet az úgynevezett „tégák” (két vastag karton közé szorított újságpéldányok kötege) esetében, ahol az állított tárolás miatt az alsó szélek kirongyolódnak, a saját súlyukat megtartani nem tudó hírlapok hullámosan meghajolnak, gyűrődnek, porosodnak, beleesnek a kartonok közé stb. Sokszor a fedéllel együtt meghajlik az egész kötet. Az igazán korszerű és az anyag megóvására szükséges raktározás ezek számára a vízszintes tárolás lenne. Ez több külföldi könyvtárban (olasz, amerikai, angol, francia) már megvalósult. A mai olasz könyvtárosok mintaképe, a milánói Biblioteca Comunale — melynek igen sok a folioalakú kötete — vízszintes tárolási módszerét a Könyvtáros c. folyóiratunk ismertette. Több amerikai könyvtárban a Bracket-típusú, polcrendszer alkalmazták. (Wheeler—Morton.) A vízszintes raktározás lényege, hogy a nagy köteteket egyesével, a vékonyabbakat kettesével, legfeljebb hármasával vízszintesen helyezik el a polcokon olyan távolságra, hogy kiemelésük lehetővé váljék. Lehet alkalmazni fiókokat, rekeszeket stb. is, de drágább és nem előnyösebb.

A horizontális raktározás helyigényesebb és főleg emiatt nem vált általánossá. Használata állványzat szempontjából is nagyobb beruházást kíván és költségesebb. A nagykettedrét méretét figyelembe véve (pl. *Egyetértés*, *Hon*, *Novoje Vremja*, *Curentul* stb. 56 × 64 cm) 3 polc helyett 10—12 polcot is alkalmazhatunk egymás fölött 16—18 cm távolságban. Ez természetesen költségesebb, de a költségek csökkenthetők, ha elhagyjuk az állványtartók fogasozását, vagyis állandó, fix polcmagasságokat veszünk és a kisebb igénybevételnek megfelelően a polcot olcsóbb kivitelben készítjük, esetleg rácsosan, polcvégek nélkül, vagy csak 3—5 cm széles polcvéggel. A polcvégeknek támasztószerepük itt úgy sincs, nem úgy, mint az állított köteteknél. A rácskozás pedig célszerűbb is lenne a kötetek könnyebb kiemelése miatt. Az ilyenfajta polcok tervezésénél számításba

kellene venni az elhelyezésre kerülő anyag méreteit. A szabványos 1 m-es polc itt gazdaságosan ki nem használható. A leggyakorlatibb volna a polc hosszúságát a kötet kétszeres, háromszoros hosszában megállapítani (1 kötet hossza 48—65 cm). Egy polcra 2—3 kötetet helyeznénk (egy régi kötet 6—8 cm, az újabbak 4—5 cm vastagok) 15—16 cm magasságig. Fölötte minél kevesebb légteret hagyva, mert ez a tulajdonképpeni veszteség ennél a raktározási módnál. Az állvány hosszúságát a szabványtól eltérően ugyancsak a kötetek méreteihez, kell alkalmazni (a kétféle újságmérethez).

A részletes számítások közlését mellőzve végső eredményképpen közölhetjük, hogy az ilyen elhelyezésnek raktárigénye kb. 25—30%-kal nagyobb. A vízszintes raktározás — beleszámítva a drágább állványokat is — mintegy, 30—40%-kal lenne költségesebb. Ebből le kellene vonni azt a megtakarítást, ami a kisebb mértékű rongálódás következtében a restaurálás, köttetés stb. terén jelentkezik. Ekkora áldozatot érdemes lenne vállalni egy archivális könyvtárban, ahol az anyag óvása és minél hosszabb ideig való megőrzése a legfontosabb feladatok közé tartozik.

A vízszintes tárolás megfontolásánál megjegyezzük még, hogy az erre szánt állomány-részleg főleg a leggyakrabban használt fővárosi napilapokból és vidéki újságokból, és a külföldi úgynevezett „világlapokból” tevődik össze, tehát aránylag a „legforgalmasabb” anyag. Elhasználódásuk állandó javítást tesz szükségessé.

„Tömör raktározás”

Eddig még nem tárgyaltuk, de feltétlenül beszélnünk kell az úgynevezett tömör raktározás kérdéséről. Ez a raktározási mód sokak szemében mint a végszükségben szenvedő könyvtárak utolsó menedéke szerepel. Történeti jelentése valóban erre utal. Ha ebből a nézőpontból ítéljük meg a kérdést, indokolatlannak látszik az OSzK-ban tömör raktározásról beszélni éppen most, amikor reményekkel telve egy megfelelő, új tágasabb elhelyezkedésről tervezgetünk.

Azt hisszük azonban, hogy a tömör raktározást, mint a modern technika által a raktári kapacitás bővítésére nyújtott lehetőséget mindenképpen számításba kell vennünk és ha pillanatnyilag nem is szükséges, már eleve gondolnunk kell arra az időre, mikor egyik vagy másik fajta tömör raktározási rendszerrel kell megoldanunk a raktározás újra és újra jelentkező problémáit.

A tömör raktározás a technika szülöttje. Míg a könyveket faállványokon helyezték el, minden talpraesett ötlet és igyekezet megfeneklett a kivitelezés nehézségein. A fa nem bírta a különleges igénybevételeket. Mikor azonban a vasállványok megjelentek, sőt egyre tökéletesedtek és kiszorították a fapalcokat, lehetővé váltak olyan konstrukciók, amelyekkel a több mázsa súllyal megterhelt állványokat, vagy azoknak egy részét is ide-oda lehetett mozgatni. Egyes tőkés országok könyvtárai (Anglia, USA, Svédország) már régebben foglalkoznak intenzíven a tömör raktározás problematikájával; több módszert próbálnak ki a gyakorlatban is.

Röviden vázoljuk a kialakult négyféle rendszert.

Történetileg nem a legrégebb, de elvileg a legegyszerűbb az a megoldás, amelynél a — legtöbbször beépített — állványok közötti folyosót használják

fel — feltéve, hogy a folyosó elég széles —, és ezt valamilyen mozgatható állvánnyal oldják meg. Ez a kerekeken mozgó állvány többé-kevésbé kitölti a folyosót. Ha az anyaghoz hozzá akarnak férni, az állványt kihúzzák a széles főútvonalra. A stockholmi királyi könyvtárban ezzel 176%-os növekedést is elértek.

A glasgowi Mitchell Library raktárában 150 db. ilyen állványt használnak, és 195 m² területen 81 000 kötetet tudtak elhelyezni, míg a normál állványokon csak 44 000 volna lehetséges.

1939-ben *Pascenko* a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Könyvtára számára ugyancsak kihúzható állványsort tervezett. Jelenleg tovább dolgozik a tömör raktározás tökéletesítésén. A Szovjetunió Állami Lenin Könyvtára „vasraktár”-ában az állványok közti folyosók kihasználására ugyanezt a rendszert használják és ezzel a raktár befogadóképessége 80—83%-kal növelhető. (Ez a „vasraktár” a XIX. század végén készült és a beépített állványok között 115 cm, tehát igen széles a bejárási lehetőség.)

Az előző rendszernek némileg módosított formáját vezették be a British Museumban. Itt az állványokat a mennyezet magasságában acélgerenda kereten görgők segítségével mozgatják. Az állványokat oldalirányban egy folyosóra kihúzzák használat közben.

Az Egyesült Államokban igen elterjedtek a különféle típusú tömör raktározási berendezések. Ott a csuklós rendszereket fejlesztették ki. A Snead & Co Orange cég által bevezetett állványzatnál egy beépített állvány előtt újabb egyes vagy kettes állvány van, amely középen ajtószerűen kinyitható. A mozgatást a padozaton elhelyezett vassín könnyíti meg. A helyszükséglet 1,96 cm, a szárny (legfeljebb 80 cm) — erre nyílik ki. Ennek a csuklósan kinyitható rendszernek több módzata van, de vetekszik vele elterjedtségben és népszerűségben az a mozgatható állványrendszer, amelynél az állványokat közvetlenül egymás mellett helyezik el és mint a könyvespolcon a könyveket egymástól eltávolíthatják, így nyitnak utat közöttük.

Ezt a rendszert Hans *Ingold* svájci mérnök tökéletesítette. Az ő rendszerében nem süllyedő cementalapon két sín között két vajat van. Az állványok (10—20 db) kettősek és keréken ide-oda mozgathatók a sinen. Az állványtömböket egy $\frac{3}{4}$ lóerős motor mozgatja; minden állvány végén indítókar segítségével csatlakoztatják az állványt a vajatban mozgó drótkötélhez, amely vízsi jobb-balra, percnként 11 m-es húzósebességgel, tehát meglehetősen lassan. Biztosítóberendezés akadályozza meg, hogy a mozgó állványok közé a dolgozó be ne szoruljon. A legcélszerűbb állványhosszúság 5—6 méter.

Ez a rendszer terjedt el Európában leginkább. *Stromeyer* szerint a berni városi könyvtárban 240%-kal több kötetet tudtak elhelyezni ezzel a rendszerrel, mint a szabványos állványzattal, Düsseldorfban 290%, ugyanott egy másik könyvtárban 190%, Leverkusenben szintén 190% volt a kapacitás emelkedés. A leggyakorlatibb rendszernek ez látszik, ezért érdemes vele röviden foglalkozni.

Az összeszorított nagy mennyiségű és természetesen nagyobb súlyú anyag megfelelő teherbíró alapot kíván. A teherbíróképességnek 500—1400 kg-ig kell terjednie, ezért általában pincében állítják fel a tömör raktárakat. Ezenkívül csak ott rentábilis, ahol a beraktározott anyagra ritkán van szükség, vagy a kezelését időszakonként is végezhetik. De használták már eredményesen könyvtári forgalmazási idő alatt, állandó kiszolgálás mellett is.

Hátránya az igen tekintélyes előállítási költség. Új létesítménynél az építési költség természetesen kisebb, hiszen ugyanazt a mennyiséget sokkal kisebb helyen lehet tárolni, tehát kisebb épületben lehet ugyanannyi könyvet elhelyezni. Az állványzat-költség azonban kb. háromszorosa a normális állványzat-költségnek és ezáltal az egy kötetre eső raktározási költség új létesítménynél valamivel nagyobb, mint az egyéb raktárban.

Stromeyer összehasonlította az *Ingold* és a *Snead*-féle rendszert. Számítása szerint az *Ingold*-rendszerrel 190%-os kötetemelkedést lehet elérni a *Snead*-féle 155%-os emelkedésével szemben. Személyzet-megtakarítás is jelentkezik mindkettőnél, mert kisebb területen aránylag kevesebb dolgozó tudja ugyanazt a munkát elvégezni és a takarító szükséglet is kisebb. Az *Ingold*-rendszerű állványsor úgy is elkészíthető, hogy teljesen záródjanak egymáshoz, így portmentesen őrzik meg az anyagot, napsütéstől óvják és tűzbiztosak. A *Snead*-rendszerénél ezek az előnyök legfeljebb a belső állványra érvényesek, a külső, szétnyitható állványszárnyak éppolyan nyitottak, mint bárhol másutt. Az *Ingold*-rendszernek még egy előnye, hogy kézikocsival az állványok közé be lehet menni, a *Snead*-rendszerénél a kinyíló szárnyak a közlekedést erősen zavarják. Végül az *Ingold*-állványsor bárhová áthelyezhető, míg a *Snead*-rendszer gerince a beépített központi állványsor, és erre vannak erősítve a kinyitható szárnyak. Az *Ingold*-rendszer terhére kell írunk viszont gépi üzemeltetését, ahol üzemzavarral is számolni kell. A polcok ide-oda mozgatása több időbe kerül, mint a *Snead*-rendszerű polcnyitás. Viszont állítólag a jól elkészített mozgó szerkezetű állványzat emberi erővel is könnyen elmozdítható, áramszünet esetén sem kell tehát szüneteltetni a munkát.

Összefoglalva a fentieket: a kerekeken mozgatható állványok látszanak légcélszerűbbeknek, ha olyan széles folyosó áll rendelkezésre, hogy az állványok a sorból kihúzhatók, akkor ez a legegyszerűbb rendszer, egyébként az *Ingold*-féle a gyakorlatibb.

Raktáraink berendezésénél már a tervezőknek figyelembe kellene venniük a tömör raktározás igényeit. Nem csupán azokon a helyeken, ahol már valószínűleg az induláskor tömör raktározás lesz (pl. az archivális anyagnál), hanem mindenütt, ahol tömör raktározás a jövőben egyáltalában szóba kerülhet. Itt elsősorban az épület teherbírására, a megfelelő alap kiképzésére és az állványzat célszerű elhelyezésére kell gondolni.

Ha pedig már a beköltözéskor használunk tömör raktározást, a legjobbnak mutakozó svájci rendszert lehetne alkalmazni a Hírlaptár viszonylatában az ún. „holt” (l. később) és az egész archivális anyagra. Ha a formátum szerinti rendezés megtörtént, különleges fenntartásra nincs szükség. Ha azonban ilyen rendezést nem hajtottak végre, a legnagyobb polcszélességű állványokat kellene alkalmazni, mert különben az anyag szétrázódása és elcsúszása több nehézséget okozna. (A svájci rendszerénél az anyag nem terjedhet túl a polcon.)

Raktározási csoportok

Egy költözésnél mindig felmerülnek olyan problémák, amelyekkel évtizedeken át nem tudtak foglalkozni, de amelyek éppen a költözködés miatt már elkerülhetetlenek. Ilyen a Hírlaptárban a *külföldi, idegennyelvű, nem hungaricajlegű periodikák ügye*. Több száz folyóméterre tehető ez az anyag, amely leg-

inkább ajándékozás folytán, magán- vagy közgyűjteményből került ide, és ami nem tartozik szorosan a hírlaptári gyűjtőkörbe, amiről azonban nem mondtak le különböző okokból. (Pl. értékesnek ítélték, vagy az ajándékozó iránti tapintatból, esetleg az adományozó kikötése folytán, vagy csupán a felelősségvállalást igyekeztek elkerülni.) Ebből az állományrészlegről a szaklapokra vonatkozóan a Hírlaptár már a múltban készített jegyzéket azzal az elgondolással, hogy ezeket a megfelelő szakkönyvtárakba juttatnák át. Ez nem történt meg.

Egy ilyen mértékű „selejtezés” a Hírlaptár életében jelentős és nagy kihatású esemény, amely különös felelősséget ró a végrehajtókra. Az összes érdekek figyelembevételére megfelelő bizottságot kellene-e létrehozni, amelynek feladata volna minden egyes címmel külön foglalkozni, elvi és gyakorlati megfontolásuk mérlegelésével elbírálni, hogy különleges értékük, múzeumi jellegük, magyar vonatkozásaik, vagy egyéb szempontból nem kellene-e mégis a Hírlaptár keretében visszatartani. A többi anyag tekintetében meg kellene keresni azt a könyvtárt, ahol a magyar művelődéspolitikai, kultúrtörténeti stb. szempontok mellett a legtöbb hasznot hozná. Itt elsősorban a szakkönyvtárakra gondolunk, mert igen sok esetben csak ott keresik ezt a külföldi anyagot, nem is gondolva arra, hogy a nemzeti könyvtárhoz forduljanak igényükkel.

Nem vitás, hogy az anyag átnézése, elbírálása, a naplókából, katalógusokból való kivezetése jelentős többletmunkával, sőt költséggel is jár. (l. fentebb *Csűry István* számítása.) De ez is megtérülne a megtakarított raktárhellyel és azzal a haszonnal, hogy a megfelelő szakanyag olyan helyre kerülne, ahol használni tudnák.

Ha ez a kiválasztás nem történik meg, még mindig érdemes gondolkodni azon, hogy ezeket a dokumentumokat a többitől elválasztva tároljuk, fenntartva a lehetőséget egy későbbi kiválogatásra, s elkülönítve a szorosan vett nemzeti anyagtól.

Érdemes továbbá a jövőre vonatkozólag bizonyos óvatossági rendszabályokat alkalmazni az irányban, hogy a társadalom, vagy egyes szervek jóakaratói kezdeményezése esetében se vegyünk át olyan anyagot, amely nem tartozik szorosan, gyűjtőkörünkbe, mert különben előre nem látott mértékben duzzadó állományunk fokozni fogja raktározási nehézségeinket: gondoljunk a Lenin Könyvtárra, amely 1959-ben fejezte be építkezéseit s már szinte megtelt, vagy a francia Nemzeti Könyvtár pótépületes sorsára (Versailles-ban), vagy a Washington Library of Congress-éra vagy több egyéb szovjet könyvtáréra is (pl. a Moszkvai Egyetem Központi Könyvtára, a Szovjetunió Tud. Akad. Keleti Oszt. stb.).

Ugyanitt kell megemlítenünk a *másod-, harmad-, negyedpéldányok* kérdését. Bármennyire jól esik a könyvtárosnak, ha gazdagodni látja könyvtárát, mégis némi korlátozást kell tenni a bővítés irányában tekintettel az OSzK múzeális feladataira is. Különösen áll ez olyan esetben, mikor valamely sorozatnak egy-egy kötete lenne csak a harmad-, negyedpéldány, — itt ugyanis a gazdagodás nincs arányban a feldolgozásbeli hátrányokkal, avval a többletmunkával, amibe ennek az anyagnak számontartása, kezelése és raktározása kerül.

Az új raktárban az anyagot formátumok szerint szétválasztva, de lehetőleg egységesen kezeljük, tehát arra kell törekednünk, hogy ne legyenek külön kezelt részek, amelyek zavarják az áttekintést. Bizonyos elkülönítést úgyis meg kell valósítanunk, pl. az archivális anyagot külön kell kezelni és tárolni.

A különböző formátumú anyagok más és más polcszélességet és tengelytávolságot is igényelnek, tehát már az építkezésnél fel kell becsülni a meglévő állományt, annak 20 (vagy több) éven át való növekedését, és az anyaghelyét úgy kell kijelölni, hogy a raktár célszerű felhasználása, illetve továbbfejlesztése megvalósulhasson.

A raktározás folyamatoságát akként lehetne biztosítani, hogy a már lezárt, megszűnt periodikákat (a következőkben „holt” anyagot) külön raktározzuk azoktól, amelyeknek terjedelme még előre meg nem állapítható (következőkben „élő” anyag). Ilyen szétválasztást a Lenin Könyvtár is eszközölt már jóval előbb, hogy megkönnyítse a helytartalékokkal való gazdálkodást, amikor a *Rumjancev* könyvtár időszakos kiadványait teljesen új raktárba helyezték. Itt a „holt” anyag „sűrűn egymás mellett” volt raktározva, az „élő” anyag nagy helytartalékokkal. Ha ezt nem tennénk, mindig nagy üres helyeket kellene hagynunk a polcok között, mert előre nem tudhatjuk, hogy mennyi helyre lesz majd szükség.

Ha az „élő” és „holt” anyagot különválasztjuk, két megoldás kínálkozik. Az egyik szerint a zárt sorosan, kihagyások nélkül raktározott „holt” anyag után tartjuk fenn azt a helytartalékot, amelyre az elkövetkező 15—20 évben az illető formátumú anyag számára szükség lehet. Ezt követően helyeznénk el az „élő” anyagot, az egyes címek között a szükséges helytartalékkal. Ez az anyag valóban él és mozog, mert a közben megszűnt címeket kiemeljük (átszámozva a „holt” rész végére tesszük) és az így megürült felesleges helyeket bizonyos nagyobb időközönként az anyag áttolásával szüntetjük meg. Ennek a hátránya az elkerülhetetlen átszámozás, ami — az évi mintegy 250 megszűnt cím mellett — igen jelentős munka.

A másik megoldás az volna, hogy a költözködés alkalmával gondoskodnánk arról, hogy a „holt” anyag számsorban az „élő” elé kerüljön. Ez különösebb nehézséggel nem járna, hiszen a megszűnt címek viselik általában az alacsonyabb raktári számot. Ha mégsem így lenne, a kivételeknél átszámozást eszközölnénk. Raktározásnál az „élő” anyagot közvetlenül a „holt” után helyeznénk el és amikor egy cím megszűnik „élővé” lenni, a régi helyén hagyjuk. Ebben az esetben megtakarítjuk az átszámozás munkáját, időnként azonban sokkal nagyobb mennyiséget kell tologatni, mert az összes szaporulat ebbe a mozgó raktárrészbe kerül.

A tulajdonképpeni legtökéletesebb megoldás az lenne, ha minden formátumnak megvolna a maga számtartománya és ezen belül külön számterület a „holt” anyagnak és külön az „élőnek”. Pl. a kettedrét 20—40 ezerig terjedne, amiből 20—35 ezerig lenne a „holt” számoké, 35—40 ezerig az „élőké”. Amikor egy cím megszűnik, új száma a soronkövetkező „holt” szám lenne. Ilyen ideális helyzet azonban csak egy teljes átszámozással jöhetne létre. Érdemes lenne arányba állítani a könnyebb állományrevízió, anyagkezelés, áttekinthetőség stb. előnyeit az átszámozás tagadhatatlan nagy munkájával, mint ellentétellel. (NB. A Lenin Könyvtárban a megszűnés utáni kezelés kérdése eldöntetlen maradt közvetlenül a Nagy Honvédő Háború előtt, s azóta is várnak arra az időre, míg a külön periodika-könyvtár létrejön. L. *Klevenszki*.)

Még egy külön kezelt anyagról kell beszámolnunk, ez az úgynevezett „védett” vagy „bizalmas” részleg, amit máshol, esetleg a többitől elzárva tartunk a könyvtárban. A különkezelés oka lehet: ritkaság, különös érték, politikai ok, célszerűségi (egyes képeslapok, pornográf irodalom) stb. Egy-egy magánkönyv-

tár anyagának elkülönítése ill. együttartása is indokolt (pl. az 1959-ben megvásárolt *Lamotte* periodikagyűjtemény). Ezeknek tárolása független lehet a többi rendszerétől, formátum szerinti csoportosítás sem szükséges, mert általában nem nagy tömegről van szó. A Hírlaptár részére tervbevetett raktárhelyiségeknek mind a négy szintjén vannak benyúló, elkeskenyülő részek, ilyen részt vagy részeket lehetne erre a célra felhasználni és a zártságot esetleg dróthálóval, ajtóval biztosítani.

Az új épület raktárproblémái

A Hírlaptár a jelenlegi tervek szerint a budavári palota F. épületének déli traktusára kerül és a IV. szinten nyer elhelyezést, raktára pedig a III. és IV. szinten, melyeket lift köt össze a folyóiratolvasóteremmel (mely kb 300—400 m²), a VII. szint ugyanezen traktusán. *Sebestyén Géza* és *Farkas László* beszámolójából (*Magy. Könyvszle*, 1960. 2. sz.) láthatjuk, hogy a műemlék jellegű és nem könyvtárnak készült épület könyvtári célra való átalakítását nyitott szemmel, nagy körültekintéssel és a modern könyvtári elvek figyelembevételével igyekeznek megvalósítani. A könyvtár belső beosztása a klasszikus hármas tagoltság elvén alapul: vagyis a szolgálati helyiségek, az olvasótermek és a raktárak egymástól külön állnak. Ez a megoldás a helyi adottságokból folyik. Igyekeznek azonnal a nagy funkcionális egységek együtt tartását, a horizontális és vertikális összeköttetéseket megfelelő lépcsők, átjárók, liftek útján biztosítani és a raktárakat úgy felszerelni, hogy megfeleljenek a modern követelményeknek. Jó világításon, tűzbiztonsági berendezéseken felül a légkondicionálás is megvalósításra kerül, ami nemcsak a raktár tisztaságát fokozza, hanem az anyag megőrzésének is egyik fontos eszköze.

A Hírlaptár funkcionális szervezetét mellőzve csupán a jelenlegi tervek raktári problémáit tekintsük át.

A szolgálati helyiségekkel kapcsolatba hozható mintegy 1300 m²-es raktárterület egy részéről már eleve le kell mondani, mert azok feldolgozási területekre vannak fenntartva. Ezek kb 200 m²-t igényelnek. A megmaradt 1100 m² az előzőekben már részletesen indokolt 2900 m² szükségletnek csak a kisebbik fele. A többi raktárterre vonatkozólag nincsen kialakult terv. Ezeket már semmiképpen nem lehet közvetlenebb kapcsolatba hozni a szolgálati helyiségekkel, csupán a lift szolgál kapcsolatul.

A teherliftet természetesen úgy kell megszerkesztteni, hogy az kizárólag az anyagot is be tudjon fogadni, hogy az anyagot a raktárból közvetlenül, egyetlen rakodó aktussal juttassák el az olvasókhöz vagy a feldolgozókhöz. Mindenesetre a feldolgozás helyéhez legközelebb az élő anyagot kell hoznunk. Mivel pedig négyféle állványtípussal dolgozunk, még az állványszerelések előtt el kell dönteni, hogy melyik raktárterület milyen anyagnak, milyen nagyságcsoportját foglalja magában.

Kurrens-tároló

A Hírlaptári raktározás egyik speciális kérdése a kurrens anyag tárolása. Külön kell ugyanis gyűjteni és tartani a folyó évi anyagot az év befejezéséig, illetve kötetberendezésig (pl. a napilapokat, egyes évenként több kötetet kitevő

folyóiratokat stb. havonkinti ill. negyedévenkinti feldolgozásáig). Ezek elhelyezése és kezelése rendszerében is, helyileg is független a rendes raktártól mindaddig, amíg be nem sorolják azokat. Ezek tárolása különleges (esetleg fiókos vagy szekrényes) elhelyezésben történék, hasonlóan a Műszaki egyetemi hálózat könyvtáraiban látható szabadpolcos kezeléshez. Ugyanígy lehetne az olvasótermi szabadpolc anyagát kezelni. Az utolsó szám láthatóan, a korábbi számok pedig mögöttesen a szekrénykében lennének elhelyezve egy évig. Ha átlátszó műanyagból megoldható lenne ez a szabadpolcos elhelyezés, igen tetszetős lenne és védené a szabad számokat, egyes darabokat. A szabadpolcos elhelyezés nem tartozik témakörünkbe, említést csupán azért teszünk róla, mert a Hírlaptárnak ez a terve — mely részletes kidolgozásra később kerül — strukturájában formailag a kurrens-tárolással függ össze.

A periodikák kurrens része (évi kb. 300—350 fm.) ezidőszere szerint nagyrésztben függőlegesen, állított helyzetben, dobozokban vagy doboz hiányában szabadon, választólapokkal elkülönítve vagy bezsúfolva raktárainkban több helyen. Ekkora mennyiségnek természetesen egy közös helyet kell biztosítanunk és egységes külön raktárt. S mert ennek az anyagnak feldolgozási munkálatai (címfelvétele, kötetberendezése stb.) egész éven át folyamatosan történnek, azért ezt a munkát végző dolgozók is itt lesznek elhelyezve. Sajnálatos, hogy a legértékesebb raktár-részből kell kiszakítanunk tekintélyes mennyiségű helyet a kurrens-tárolásnak és a kurrensanyag feldolgozóinak, de a feldolgozáshoz nélkülözhetetlen karex, szolgálati katalógus stb. és a szalagrendszer megköveteli, hogy egy szinten legyen a kollacionáló — anyagával együtt — az egyéb feldolgozó munkákkal.

Az állomány megőrzése

Nem tartozik szorosan tárgyunkhoz, de mivel raktári probléma, úgy érezzük, szóvá kell tennünk az állomány megőrzését. Az OSzK nem lehet szerény igényű, anyaga minden Hungarica-kutató bázisa. Funkcióinak betöltéséhez feltétlenül legalább kétféle tagolású raktárt kell kialakítania: a) archiválist (melyet forgalomba nem ad), b) használatit (az olvasók számára). E kétféleség látszatra nem férhet meg egymás mellett, — de csak látszatra, mert archiválás célra megőrizzük az eredeti példányt, a használók számára kiépítjük mind kurrensen, mind retrospektíve a használati anyagot. S itt kell megemlítenünk, hogy az állomány megőrzéséért állandóan folytatni kellene a vegyi kísérleteket, különös tekintettel a XIX. század második felétől használt olcsó nyersanyagból (fapép) készült papíryanagra. Ezekből — a sokszor savtartalmú papírból készült újságokból — egyesek már ma teljesen tönkrementek, szétmállottak. Köztudomású, hogy a hírlapok a legolcsóbb papíryanagból készülnek, tehát legkevésbé időállóak.

De egyéb fajta megőrzésre is gondolunk — főleg a használati példányoknál —; egyben mint tehermentesítési módszerre is: a mikrofilm, mikrokártya, fénykép stb. eljárásokra, melyeket igénybe kellene vennünk mindannyiszor, amikor egyetlen példány-ritkaságunkat kellene kézbe adnunk. Vannak már államok pl. Finnország, amelyek teljes hírlapállományukat mikrofilmre tették. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy nagy mennyiségű anyag mikrofilmzése többbe kerül, mint új raktár építése. (*Pascenko.*) 1 m³ raktári hely létesítése (építés és vasállványzat) és 100 éven át való üzemeltetése alig több 1000 Ft-nál, ugyanennyi helyen elraktározható közepes nagyságú kötetek kb. 40 000 oldalának mikro-

filmeztetése kb. 8600 Ft. (Csüry.) Igaz, hogy 90—95%-kal kisebb helyet foglal el (Sebestyén). Ezen a téren tehát csak alapos gazdasági megfontolások után tehetünk lépéseket, de a mikrofilm-technika sok kihasználatlan rejtett lehetőségével foglalkozni kell.

A közelmúltban folyó kísérletek szerényebb keretek között is lehetővé teszik a művek pótlását (Gorkij Könyvtár!).

Költözködés

A Hírlaptár átköltöztetésénél az első gondolat az, hogy milyen súlyú az anyag. Ezt elég könnyen megállapíthatjuk, hiszen korábbi számításaink során ahhoz az eredményhez jutottunk, hogy 1200 raktári m² anyagunk van. Egy polc-négyzetméter anyag súlya átlagosan 700 kg-ra tehető. Ebből következik, hogy legalább 8400 métermázsa ill. 840 tonna az elszállításra váró anyag; 3 tonnás teherautókkal mintegy 300 kocsirakomány, 5 tonnás kocsikkal 170—180 kocsirakomány.

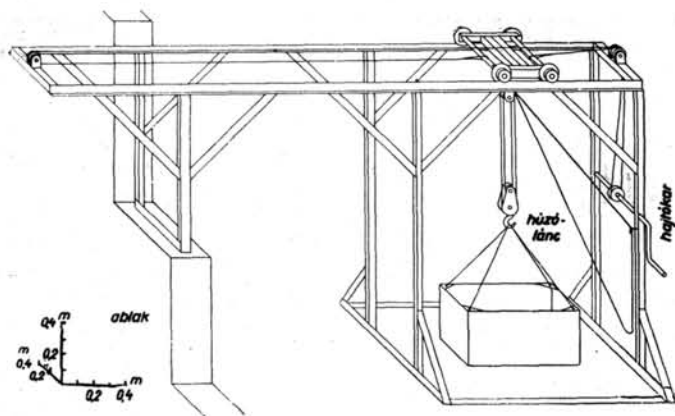
Az ideális költöztetés az volna, ha az anyagot egyetlen fogással át lehetne tenni egyik helyről a másikra. Ez nem valósítható meg, viszont annak nem szabad megtörténnie, hogy egy átlagos költöztetés következő ütemeit járjuk végig: 1. az anyag leemelése és összekötözése, 2. lehordása a kocsihoz, 3. kocsi rakás, 4. szállítás, 5. kocsiról lerakódás, 6. az anyag fölszállítása rendeltetési helyére, 7. állványrahelyezés. Ez az út hosszadalmas, fárasztó, költséges és veszélyes.

A periodika-anyag jelenleg az utca szintjétől egy emelet magasságban van, elég messze a legközelebbi rakodóhelytől. Ha a köteteket együtt akarjuk tartani, valamilyen módon össze kell fogni azokat (kötél, szíj stb.), ami komoly sérülésekkel járhat. További károkat okozna a hurcolás, az autókra emelés vagy dobás: Még rosszabb a helyzet az új épületben, ahol még annyira sem lehet megközelíteni a raktárhelyiséget, mint nálunk. Végül a sok kis részre szétparcellázott, összekötözött vagy kötözés nélkül szállított anyag a rendeltetési helyére csak halomba rakva érkezhetne meg, — szétválogatása és elhelyezése hozzáértő munkaerőt és sok időt kíván.

Arra kell tehát törekednünk, hogy a munkafolyamatot minél rövidebbre fogjuk és a lehetőség szerint a nehéz fizikai munkát küszöböljük ki. Ezt egy úton érhetjük el, úgy, hogy az anyagot az állványról közvetlenül valamilyen szállító-eszközre tesszük, ezzel együtt visszük el új helyére és ott ebből kiemelve tesszük fel rögtön a polcra. Ez nem is olyan megvalósíthatatlan. Aránylag nem nagy számú, igen erős anyagú — lehetőleg vaslemez — ládát kellene készíttetni, az alján 3 vagy 4 görgővel és a felső sarkain az emelőkötel vagy kampó beakasztására négy füllel. Az alsó görgőket el lehet hagyni akkor, ha a régi és az új raktárhelyiségben gondoskodunk olyan kézikocsiról vagy akár négy kerékről, amire ezt a szállítóládát nagyobb erőfeszítés nélkül rábillenthetjük.

Az anyagot az állványról közvetlenül ebbe a rekeszbe helyezük és ráírjuk azt a megegyezés szerinti sorszámot, ami útmutatóul szolgál a rendeltetési helyen a kirakodáshoz. Ezt a rekeszt az utcai ablakon keresztül közvetlen a kocsihoz engedjük csigaszerkezet segítségével. Ez a mód teljesen biztonságosan és nehéz fizikai munka nélkül megoldható akként, hogy egy kettős sínnel ellátott vasállványt szerkesztenek az ablakhoz. A kettős sín lejtősen fut le a raktár padozata felé. A síneken mozog a kézierővel működő áttételes kézidarú. A két sín közé

toit rekeszt beleakasztjuk a daru horgába, a lejtőn felhúzzuk az ablakon át az épület falán túlnyúló ütközőig, majd a kézidarut igénybevéve leeresztjük az autóra. A rekeszek segítségével az autók rakodását egyenletesen és gyorsan el lehet végezni. A rendeltetési helyen a leghelyesebb volna ugyanezen a módon

kiemelni az anyagot és a kocsiról közvetlenül az ablakon át olyan helyiségbe beemelni, ami egy szinten van a raktárral, hogy közvetlenül odatolható legyen a rekesz az anyag új helyéhez. Ha ilyen megoldás nem is lehetséges, teherliffel biztosan meg lehet valósítani a rekesz rendeltetési helyre juttatását.

Az állványokra helyezés a rekeszen levő szám figyelembevételével már nagyobb gondot nem okoz.

Ezzel a módszerrel az anyagot mindennemű rongálódástól megóvjuk, a szállítást meggyorsítjuk és az emberi munkaerőpocsékolást elkerülhetjük.

Azt felesleges is mondanunk, hogy a rekeszeket nem csupán a hírlaptári anyag, hanem bármilyen más raktári anyag elszállítására felhasználhatjuk. A rekeszek előállításának költsége sokszorosan megtérül a szállítási költségek terén elért megtakarításból.

Az elmondottakban nem léptünk fel a teljesség igényével. Vannak olyan részletkérdések, amelyek még ezután fognak kikristályosodni és vannak mások, melyek taglalása újat már nem hoz. Célunk elsősorban az, hogy felhívjuk a figyelmet a Hírlaptár speciális helyzetéből adódó különleges feladatokra, célkitűzésekre és eszközökre. Ha e sorok újabb megfontolásokra vagy vitákra indítanak, szolgálják azok is a Hírlaptár fejlődését.

Irodalom

- Ashburner, E. H.: *Modern public libraries. Their planning and design*. London. 1946.
 Bleton, Jean: Könyvtárépítés és berendezés a francia könyvtárakban 1945 óta. = *Nachrichten — Nouvelles*, 1955. 5. sz. 137—147. p. Megj. *Könyvt. Tájékoztató* 1956. 8. sz. 57—65. p.
 Collison, Robert Lewis: *Modern storage equipment and methods for special materials in libraries*. Colchester, Essex. 1955.
 Cserkasin, A. — Voljanszkaja, B. — Puskar, B.: K voproszu racional'nogo ispol'zovanija knigohraniliscs. = *Bibliotekar'*, 1956. 6. sz. 44—45. p.
 Csűry István: Nagy könyvtáraink raktározási problémái. = *Magyar Könyvszemle*, 1956.

1. sz. 15—26. p. — V. ö. Manual on document reproduction. = *The Hague*, 1953, FID. 222. p. 3. Fl. Raabe, Hermann: Einige Vorschläge zur Verbesserung der Arbeitsweise der allgemeinen wissenschaftlichen Bibliotheken. = *Der Bibliothekar*, 1953. 664. p. — Die Mikrokopie im Dienste der Bibliotheken. = *Nachr. Dok.* 1952. 40—43. p.
- Dezsényi Béla: A hírlapkönyvtár gyűjtőköre. = *Magy. Könyvszemle*, 1943. 136—149. p. Az OSzK Hírlaptára. (Fennállásának hetvenötödik évfordulója elé.) = *Az OSzK Évkönyve* 1957. Bp. 1958. 84—105. p.
- Genslein: Die moderne technische Einrichtung von Büchereien. = *Dokumentation — Fachbibliothek — Werksbücherei*. 1956. 5/6. sz.
- Goriupp Alisz: A Magyar Nemzeti Múzeum hírlaposztálya fenállásának első félszázadában 1884—1934. Bp. 1934.
- Iben, Ieko: Zur Sicherung der Zeitungsbestände. = *Libri*. 1955. 1. sz. 22—28. p.
- Hill, F. J.: A tömör raktározás. A különféle módszerek és berendezések vizsgálata. = *Documentation*, 1955. 4. sz. 202—216. p. Megj. ford.: *Könyvt. Tájékoztató*. 1956. 10. sz. 44—56. p.
- Klevenzskij, M.: A Szovjetunió Állami Lenin Könyvtára könyvvállományának rendezése. = *Bibliotekar'* 1949. 6. sz. 21—29. p. OSzK ford. sz. 342.
- Kovács Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmus kezdeti szakaszában. = *Magy. Könyvszle*. 1960. 4. sz. 377. 1.
- Leszjuk — Szabitov: Op'it primenenija peredvizsnüh metallicheszkizh sztellazsej. [Tapasztalatok a mozgatható fémállványok alkalmazásánál.] = *Bibliotekar'* 1958. 8. sz. 37—38. p.
- Liebich, Werner: Anwendungsmöglichkeiten der Vertikalablage. Köln. 1959.
- Luce: Time-savers and space-saver. [Periodikák gyors és gazdaságos tárolása.] = *Wilson Libr. B.* 1959. 3. sz. 210—221. p. OSzK ford. sz. 744.
- Mathews — Murdoch: Weeding and replacement. [Los Angeles]. 1959.
- Mevisen, Werner: Büchereibau — Public Library Building. Essen. 1958.
- Muller, Robert H.: Evaluation of compact book storage systems. [A tömör raktározási rendszer értékelése.] = *The Third Library Building Plans Institute*. Chicago. 1954. ACRL Monographs No. 11.)
- OSzK Gyűjtőköri Utasítása.
- Pascenko, F. N.: A könyvtári raktározás új szervezési és berendezési módjairól. Biblioteki SzSzSZR. Opüt robotü. Szbornik. 1959, 199—234. p. OSzK ford. sz. 2310.
- Planning the Library. A guide to those considering problems of library design, book storage and shelving. London. 1950.
- Podonyi András: A folyóiratok tárolásáról. = *Könyvtáros*, 1953. 11. sz. 19—20. p. *Public library buildings*. London. 1960.
- O racional'nom ispol'zovanii knigohraniliscs. [A raktárak észszerű kihasználásról.] = *Bibliotekar'*. 1957. 2. sz. 56—57. p. OSzK ford. sz. 1803.
- Sebestyén Géza: Egy kísérletező magyar könyvtár. Kísérletek a férőhelygond csökkentésére a Gorkij Könyvtárban. = *A Könyvtáros*, 1961. 4. sz. A könyvtári munka. A raktári rend. = *A Könyv*, 1955. 7. sz. Tömör raktározás. = *A Könyvtáros*. 1957. 7. sz.
- Sebestyén Géza — Farkas László: Új Nemzeti Könyvtárunk a Várban. = *Magy. Könyvszle*. 1960. 2. sz. 101—147. p.
- Sejko, I. P.: A folyótóltagosan megjelent kiadványok raktározása és katalogizálása. = *Szovetszkaja Bibliogr.* 1956. 42. sz. 23—28. p. OSzK ford. sz. 1729.
- Stromeyer, Rainald: Moderne Probleme des Magazinbaues in Deutschland und seinen Nachbarländern. Köln. 1958.
- Tassy Ferenc: A milánói Városi Könyvtár. = *A Könyvtáros*. 1961. 1. sz.
- Tombor Tibor: Könyvtári raktári rendszerek. [Bp. 1955.]
- Ward, Gilbert: Periodical storage revisited. = *Special Libr.* 1959. 1. sz. 9—12. p.
- Wheeler, Joseph L[ewis] — Morton, Githens Alfred: The American public library building, its plannig and design with special reference to its administration and service. (2. print.) Chicago. 1950.

1871-1872
1872-1873
1873-1874
1874-1875
1875-1876
1876-1877
1877-1878
1878-1879
1879-1880
1880-1881
1881-1882
1882-1883
1883-1884
1884-1885
1885-1886
1886-1887
1887-1888
1888-1889
1889-1890
1890-1891
1891-1892
1892-1893
1893-1894
1894-1895
1895-1896
1896-1897
1897-1898
1898-1899
1899-1900
1900-1901
1901-1902
1902-1903
1903-1904
1904-1905
1905-1906
1906-1907
1907-1908
1908-1909
1909-1910
1910-1911
1911-1912
1912-1913
1913-1914
1914-1915
1915-1916
1916-1917
1917-1918
1918-1919
1919-1920
1920-1921
1921-1922
1922-1923
1923-1924
1924-1925
1925-1926
1926-1927
1927-1928
1928-1929
1929-1930
1930-1931
1931-1932
1932-1933
1933-1934
1934-1935
1935-1936
1936-1937
1937-1938
1938-1939
1939-1940
1940-1941
1941-1942
1942-1943
1943-1944
1944-1945
1945-1946
1946-1947
1947-1948
1948-1949
1949-1950
1950-1951
1951-1952
1952-1953
1953-1954
1954-1955
1955-1956
1956-1957
1957-1958
1958-1959
1959-1960
1960-1961
1961-1962
1962-1963
1963-1964
1964-1965
1965-1966
1966-1967
1967-1968
1968-1969
1969-1970
1970-1971
1971-1972
1972-1973
1973-1974
1974-1975
1975-1976
1976-1977
1977-1978
1978-1979
1979-1980
1980-1981
1981-1982
1982-1983
1983-1984
1984-1985
1985-1986
1986-1987
1987-1988
1988-1989
1989-1990
1990-1991
1991-1992
1992-1993
1993-1994
1994-1995
1995-1996
1996-1997
1997-1998
1998-1999
1999-2000
2000-2001
2001-2002
2002-2003
2003-2004
2004-2005
2005-2006
2006-2007
2007-2008
2008-2009
2009-2010
2010-2011
2011-2012
2012-2013
2013-2014
2014-2015
2015-2016
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025